

Μακεδονικά

Τόμ. 19, Αρ. 1 (1979)

Α' Διεθνές συμπόσιον "Bulgaria Pontica Medii Aevi"

Χ. Μπακιρτζής

doi: [10.12681/makedonika.479](https://doi.org/10.12681/makedonika.479)

Copyright © 2014, Χ. Μπακιρτζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπακιρτζής Χ. (1979). Α' Διεθνές συμπόσιον "Bulgaria Pontica Medii Aevi". *Μακεδονικά*, 19(1), 424–426.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.479>

Α' ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ «BULGARIA PONTICA MEDII Aevi»

Το Α' Διεθνές Συμπόσιον «Bulgaria Pontica Medii Aevi», ποῦ ὀργάνωσε ἀπὸ τὶς 23-27 Μαΐου 1979 στὴν ἀκτὴ τοῦ Εὐξείνου Πόντου Slanchtev Briag, 5 χλμ. βορείως τῆς Nessebar (Μεσημβρίας), ἡ Ἐπιτροπὴ Πολιτισμοῦ τῆς Βουλγαρικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν, τὸ Λαϊκὸ Συμβούλιον τῆς ἐπαρχίας Burgas καὶ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τῆς πόλης Nessebar, εἶχε ὡς θέμα «Ἡ Μαύρη Θάλασσα, ἡ Ἀδριατικὴ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Μεσόγειος ἀπὸ τὸν 7ον ἕως τὸν 14ον αἰ.».

Τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ Συμποσίου, σὲ κοινὴ συνεδρία, παρουσιάσθησαν οἱ ἀκόλουθες ἡμέρες εἰσηγήσεις: V. Guselev, *Il Mar Nero in la storia del medioevo bulgaro (VII-XV sec.)*, ὅπου ἐγινε γενικὴ ἀνασκόπηση τῆς βουλγαρικῆς ἱστορίας καὶ ἰδίως τῶν παραλίων τῆς Μαύρης Θάλασσας. G. Pistarino, *Mercanti del Trecento da Savona al Mar Nero*, ὅπου τὸ θέμα διερευνήθηκε μὲ βάση πληροφορίας ἀπὸ τὸ Archivio di Stato di Genova καὶ ἄλλο ἀρχαιολογικὸ ὕλικό. E. Thiriet, *De l'importance des mers dans le systeme «crmaniote» de Venice*. M. Balard, *Les Genois et les régions bulgares aux XIIIe-XIVe siècles*, ὅπου συγκεντρώθηκαν οἱ γνωστὲς γιὰ τὸ ἐξεταζόμενον θέμα πληροφορίες, ποῦ ἀφοροῦν τὸ ἐμπόριον κρασιοῦ, σιταριοῦ, μαλλιῶν, μελιῶν καὶ σκλάβων, καὶ καθορίσθησαν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ οἱ χρονικὲς περιόδοι τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς δραστηριότητος. A. Bank, *Τὰ εὐρήματα μικροπλαστικῆς στὴ Χερσόνα καὶ στὴ Βουλγαρία (XI-XIV αἰ.)*, ὅπου, παρουσιάζοντας σχετικὸ ὕλικό καὶ διαπιστώνοντας ὅτι τὰ εὐρήματα τῆς Χερσόνας καὶ τῆς Βουλγαρίας ἔχουν κοινὰ χαρακτηριστικὰ, ἔθεσε, ἐπιτυχῶς κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸ πρόβλημα τῶν προτύπων καὶ τῶν ἀπομιμήσεων σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς βυζαντινῆς τέχνης, διαχωρισμός, ποῦ ἀσφαλῶς δὲν προσδιορίζει χωριστὰ ἔθνικες πολιτιστικὰς δραστηριότητες, διότι καὶ αὐτὲς οἱ ἀπομιμήσεις ἦταν ἀσφαλῶς ἐμπορεύσιμες καὶ διόλου ἀπίθανο νὰ κατασκευάζονταν σ' αὐτὸ τὸ ἴδιον κέντρο μὲ τὰ πρότυπα — ἔτσι ἐρμηνεύονται τὰ κοινὰ εἰκονογραφικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ ἑλληνικὲς ἐπιγραφές —, ἀλλὰ δεῖχνουν ἐν τῷ μέτρῳ τους τὸν τρόπο ἐξακτινώσεως τῆς βυζαντινῆς κουλτούρας. Τέλος ἡ J. Tchimbuleva, *Les monuments du moyen âge à Nessébre*, παρουσίασε συνοπτικὰ καὶ μὲ εὐληπτο τρόπο τὰ μνημεῖα τῆς Μεσημβρίας καὶ τὰ προβλήματά τους.

Τὶς ἐπόμενες ἡμέρες οἱ συνεδριάσεις γίνονταν σὲ δύο τμήματα μὲ δεκαπεντάλεπτες ἀνακοινώσεις: α) Ἱστορία καὶ β) Ἀρχαιολογία καὶ ἱστορία τῆς τέχνης. Ὁ διαχωρισμὸς αὐτός, ἀναγκαῖος λόγῳ τῶν πολλῶν ἀνακοινώσεων, διέσπασε τὴν ἐνότητα τοῦ θέματος τοῦ Συμποσίου καὶ ἐμπόδισε τὴ γενικὴ θεώρησίν του. Ὁ ὑπογράφων παρακολούθησε τὸ β' τμήμα.

Ἡ ἀνακοίνωσις τῆς S. Dufrenne, *Contribution à l'étude des monuments pontiques de Bulgarie*, ἀφοροῦσε μὴ γενικὴ ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῶν μνημείων τῆς Μεσημβρίας. Ἡ M. Stancheva, *Sur quelques problèmes de la culture médiévale Nessebar*, παρουσίασε τὶς ἀναλογίαις στὴν πολεοδομικὴ ἀνάπτυξη, στὴ δημογραφία καὶ στὸ ἐν γένει πολιτιστικὸ ἐπίπεδο (Serdica = Σόφια). Ἡ συγκριτικὴ αὐτὴ ἀνάλυσις εἶναι δεῖγμα μῆδης μεθόδου, ποῦ πρέπει, κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ γενικευθεῖ περιλαμβάνοντας ὅλες τὶς πόλεις μῆς συμβατικῆς περιφερείας γιὰ νὰ δηγηθῶμε σὲ γενικότερες θεωρήσεις σχέσεων, ἀλληλεπιδράσεων καὶ ἀκτινοβολιῶν. Ἡ A. Romantchuk μίλησε γιὰ τὶς ἐμπορικὰς σχέσεις Βυζαντίου καὶ Χερσόνας κατὰ τὸν μεσαιῶνα παρουσιάζοντας σειρὰ ἀμφορέων ἀπὸ τὸν 6ον-9ον αἰ. Ἀπὸ αὐτοῦς τύποι τοῦ 8ου-9ου αἰ. δὲν συναντῶνται στὸν ὑπόλοιπο βυζαντινὸ χῶρο καὶ μποροῦν νὰ θεωρηθῶν ὡς προϊόντα ἐργαστηρίων τῆς Χερσόνας. Ἡ S. Baraschi, *Enisala-city pontic of XIVc.*, μίλησε γιὰ ἓνα κάστρο στὴν περιοχὴ τῆς Δοβρουτσᾶς μὲ ὀχυρωματικὰ στοιχεῖα ὑστεροβυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου. Γιὰ ἓνα δεύτερο κάστρο, Çirakman, *fortresse médiévale au moyen âge*, στὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας, κοντὰ στὴν

Kaliakra (Καλή-Άκρα) που παρουσιάζει ανάλογη ιστορία με το προηγούμενο μίλησε ο V. Vassilev. Ἡ Μ. Θεοχάρη, *Quelques considérations sur l'architecture religieuse du XIVe à Nessebar*, συσχέτισε τὰ ἀρχιτεκτονικὰ στοιχεῖα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας με ἀνάλογα στοιχεία τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Μυστρά καὶ τοῦ εὐρύτερου ἑλλαδικοῦ χώρου, προτείνοντας παράλληλα τὴν κωνσταντινοπολίτικη προέλευση τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας. Οἱ D. Sasselov, *Die Kirche Hl. Stefan-ein frühzeitiger Vertreter der mittelalterlichen Bulgarischen Architektur in Nessebar* καὶ V. Dimova, *Nessebar-Tcherven-Gemeinsames in der Architektur*, μίλησαν γύρω ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ 14ου αἰ. στὴ Μεσημβρία καὶ ἀλλὰχοῦ τονίζοντας τὰ ἰδιαίτερα μορφολογικὰ χαρακτηριστικά της. Ὁ P. Diaconu μίλησε με θέμα: *Quelques problèmes archéologiques concernant l'histoire de Dobrudja XII-XIV s.* Ὁ Δ. Πάλλας, *Matériaux nouveaux sur quelques boucles considérées comme avaroslaves*, ὑποστήριξε τὸν βυζαντινὸ χαρακτήρα τῶν πορπῶν ποὺ βρέθηκαν προσφάτως στὴν Κόρινθο καὶ ἐρμήνευσε τὴν ἀπουσία ζωῆς, ποὺ δείχνουν οἱ ἀνασκαφῆς τῆς Κορίνθου κατὰ τὸν 7ον αἰ. ὅχι με τὶς ἀβαροσλαβικὲς ἐπιδρομές, ἀλλὰ ὡς ἀποτέλεσμα καταστρεπτικῶν σεισμῶν. Ἡ V. Schandrovskaja μίλησε με θέμα: *Μολυβδόβουλλα ἱστορικῶν προσώπων ποὺ βρέθηκαν στὴ Βουλγαρία*. Ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα ἦταν ἡ ἀνακοίνωση τοῦ I. Iordanov, *Le caractère de la circulation monétaire au littoral de la Mer Noire pendant l'époque médiévale*. Ὁ D. Outcharov, μίλησε γιὰ τὰ ἀκτιογραφήματα παραστάσεων καραβίων, ποὺ βρέθηκαν στὴν Pliska καὶ στὴν Preslav, ἔργα ὀπλιτῶν ἢ ἐργατῶν, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ δούλεψαν στὶς παραπάνω πόλεις στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βουλγαρίας. Ἀνάλογη θεματικὰ ἦταν καὶ ἡ συστηματικὴ ἀνακοίνωση τῆς Ch. Villain-Gandossi, *Types des batiments en Mer Noire à la fin du XIVes.* Ἡ J. Lafontaine-Dosogne, *Remarques sur les peintures murales de l'église Sainte-Sophie à Trebizonde*, σχολιάζοντας τὸν D. Talbot Rice, παρουσίασε τὸ εἰκονογραφικὸ πρόγραμμα τοῦ μνημείου καὶ χρονολόγησε τὶς τοιχογραφίες στὰ μέσα τοῦ 13ου αἰ. Ἡ K. Paskaleva, *Icons de Nessebar du XIIIe-XIVe s.*, παρουσίασε τρεῖς εἰκόνες, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῆς Παναγίας ὡς Κυρίας τῆς Γῆς καὶ τὴν ἀμφιπρόσωπη εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος καὶ τῆς Παναγίας Ἐλεούσης. Ὁ G. Popov μίλησε γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζουν οἱ μικρογραφίες ἐνὸς ρωσικοῦ ἀντιγράφου τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γεωργίου Ἀμαρτωλοῦ. Ὁ X. Μπακιρτζής καὶ ἡ Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή, *De la céramique byzantine en glazure à Thessalonique*, παρουσίασαν τὸ ὕλικὸ τῆς ἐφυαλωμένης βυζαντινῆς κεραμεικῆς, ποὺ βρίσκεται στὴν Ροτόντα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Θεσσαλονίκης, τονίζοντας τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μετὴν προέλευση τῆς κεραμεικῆς αὐτῆς καὶ τὴν ἐμπορία της ὡς τὰ παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας. Ἡ M. Iossifova παρουσίασε τὴν κεραμεικὴ sgrafitto τοῦ 13-14 αἰ. ἀπὸ τὸ κάστρο Καλή-Άκρα (Kaliakra) τῆς Μαύρης Θάλασσας, μέρος τῆς ὁποίας παρουσιάζει ἐντονες ὁμοιότητες μετὰ κεραμεικὴ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινοπόλη. Τέλος ὁ St. Boyadjiev μίλησε γιὰ ἀρχιτεκτονικὰ προβλήματα καὶ προβλήματα ἀναπαραστάσεως ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας, τοῦ Στενημάχου καὶ τοῦ Veliko Tırново.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Συμποσίου οἱ συνέδριοι εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθοῦν, μετὰ φιλόξενη μέριμνα τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν Pliska, τὴν Preslav, τὸν ἀνάγλυφο καβαλλάρη τῆς Madara, ὡς καὶ τὴν ἐκθεση βουλγαρικῆς ἀρχαιολογίας μεσαιωνικῶν χρόνων στὸ Sumen.

Ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ συμποσίου οἱ συνέδριοι εἶχαν ἐπίσης τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκέπτονται καθημερινῶς τὴν πόλη τῆς Μεσημβρίας, ποὺ εἶναι σήμερα ἕνας ἀπὸ τοὺς διατηρητέους παραδοσιακοὺς οικισμοὺς τῆς Βουλγαρίας. Ἡ μορφολογία τῶν παλιῶν σπιτιῶν, ὁ χαρακτήρας τῶν μνημείων καὶ ἡ ἑλληνικὴ λαλιά, ποὺ ἀκόμη ἐπιζεῖ στὰ χεῖλη τῶν ἐντοπίων, μαρτυροῦν ποιῆς δυνάμεις μέσα στοὺς αἰῶνες κοινῆς ἱστορίας διαμόρφωσαν τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ποιοὶ δεσμοὶ τοὺς συνδέουν.

Συνοψίζοντας μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ σύνολο τῶν εἰσηγήσεων καὶ τῶν ἀνακοινώ-

σεων κάλυψε κυρίως μόνον ένα τμήμα, αυτό της Μαύρης Θάλασσας, και ειδικότερα τῶν δυτικῶν παραλιῶν τῆς, τοῦ ἰδιαίτερα ἐκτεταμένου θέματος τοῦ Συμποσίου. Στὸν τομέα αὐτὸν παρουσιάσθηκαν ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις καὶ ἀνακρινώσεις, ποὺ συμβάλλουν στὴ διερεύνηση τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς.

Ὡς θέμα τοῦ ἐπομένου συνεδρίου ὀρίστηκε «Ἡ Γένοβα καὶ οἱ γενοῦατες ἔμποροι στὴ Μαύρη Θάλασσα».

Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων
Καβάλας

Χ. ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ

Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΚΑΛΟΘΕΤΟΣ
ΔΙΔΥΜΗΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΤΗ ΜΕΓΙΣΤΗ ΛΑΥΡΑ

Στὴν πολῦτιμη σειρά Archives de l'Athos τυπώνεται γιὰ πρώτη φορὰ ἓνα χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρόνικου Β' Παλαιολόγου ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1314 μὲ τὸ ὁποῖο παραχωροῦσε στὸ μοναχὸ Ἰγνάτιο Καλόθετο τὸ ναὸ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ στὴ Βέροια¹. «Ἐφ' ὧ καὶ τοῦ τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυροῦ Ἰγνατίου τοῦ Καλόθετου ἀναδεξαμένου πατριαρχικῶ γράμματι τὴν ἐντὸς Βερροίας σεβασμίαν μονὴν τὴν εἰς ὄνομα τετιμημένην τοῦ δεσπότη μου καὶ σωτήρος Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, προβεβηκότος καὶ προστάγματος τῆς βασιλείας μου κατὰ τὴν ζήτησιν αὐτοῦ,....., ἡ βασιλεία μου ἀσμένως τε καὶ εὐμενῶς προσχοῦσα τῇ δεήσει αὐτοῦ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον ἀπολύει,....». Ἀπὸ τὸ κείμενο συνάγεται ὅτι πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1314 ὁ Ἰγνάτιος Καλόθετος εἶχε πάρει πατριαρχικὸ γράμμα, ἴσως τοῦ βεροιώτη στὴν καταγωγὴ πατριάρχῃ Νήφωνα, καὶ πρόσταγμα τοῦ Ἀνδρόνικου Β' Παλαιολόγου μὲ τὰ ὁποῖα τὸν παραχωροῦσαν τὴ μονή. Σὰν ἐπισφράγισμα τῆς κατοχῆς τῆς μονῆς ἐκδίδεται στὰ 1314 τὸ χρυσόβουλλο. Στὴ συνέχεια τὸ κείμενο τοῦ χρυσόβουλλου ἀναφέρει: «ἔξέσται δὲ αὐτὸ καὶ ὡς προφίλοιο διατρίβειν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἁθῶ πλείονος ἔρωτι ἡσυχίας, ἐντάξει δὲ τῇ μονῇ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τὸν τιμιώτατον ἐν μοναχοῖς κύρ Ἀνδρέαν τὸν Καλόθετον μεθ' ὧν ἐπάγεται μοναχῶν οἰκειῶν, ...». Ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα φαίνεται ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος τοῦ ἔδινε τὴ δυνατότητα νὰ κινεῖται ἐλεύθερα ἀνάμεσα στὴ Βέροια καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος ἔχοντας τὸν πατέρα του καὶ μερικοὺς μοναχοὺς στὴ Βέροια. Ὁ Ἰγνάτιος πρέπει νὰ βρισκόταν στὴ Βέροια στὰ 1314 καὶ 1315, ἄφοῦ τότε τοῦ ἀποστέλλεται τὸ χρυσόβουλλο μὲ τὴν προνομιακὴ παραχώρηση καὶ τότε τελείωσε ἡ διακόσμηση τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὸ ζωγράφο Γεώργιο Καλλιέργη². Γι' αὐτὸ ἡ ὄριμη, ὄχι γεροντικὴ, ἀντρικὴ μορφή στὰ πόδια τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου σὲ τοιχογραφία τοῦ νότιου τοῖχου τοῦ ναοῦ τοῦ «Χριστοῦ» πρέπει νὰ εἶναι ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὄχι ὁ πατέρας του Ἀνδρέας³. Ἄν μάλιστα τὸ ἔνδυμά του εἶναι ἔνδυμα ἱερομονάχου καὶ ὄχι μοναχοῦ, τότε θὰ

1. Ἡ ἐκδόση τοῦ κειμένου στῶν P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, D. Papachrysanthou, Paris 1977, ἀριθ. 103. Παλιότερα τὸ περιχόμενον τοῦ ἐγγράφου εἶχε ἀποδώσει περιληπτικὰ ὁ Fr. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453, München-Berlin 1924-1965, IV (1960), n°. 2353.

2. Σ τ. Π ε λ ε κ α ν ἱ ὀ δ η, Καλλιέργης, δλης Θετταλίας ἄριστος ζωγράφος, Ἀθήναι 1973, σ. 7-12.

3. Δυστυχῶς ἡ τρίστιχη ἔμμετρο ἐπιγραφή ἀνάμεσα στὸν εἰκονιζόμενο καὶ στὸν ἅγιον Ἀρσένιο εἶναι καταστραμμένη καὶ δὲν βοηθᾷ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, βλ. Σ τ. Π ε λ